

Oma Maa jätkub jaanuarist Rein Kikase toimetamisel

Käid jõulupühi ja tänu kõigile Oma Maa kirjasaatjatele, lugejatele ja Vali Pressi töötajatele.

Senine toimetaja

Halisedes ja lõdisedes me lausa kutsume vaenlase endale kallale

Enn Tarto aastal 2000

Nagu kestvamate toimingute lõppemise puhul tavaks, teeb Oma Maagi 11 aasta jooksul ilmunust lühikese kokkuvõtte. Toimetus on püüdnud iga numbrit täita Kaitseliidu Lõuna-Eesti malevaid puudutava teabega, mille hulka kuuluvad nende ajalugu, tähtmed ja muidugi tänapäev. Peale selle on käsitletud kogu Eestile tähtsaid sündmusi, lahingupaiku, mälestusmärke, liitlasi ja vaenlasi, vastupanu anastajatele ja vastupanijate kangelaslikkust. Lubatagu käsilolevast kokkuvõttest välja jätta Kaitseliidu igapäevane töö, mida on heal tasemel kajastanud Kaitse Kodu, ja keskenduda sellele, mis puudutab Eesti Vabariigi kodaniku kaitsetahet.

Pealkirju ja märksõnu aastatest 2000-2010

2000

* Me kardame sõna isamaalisus.

- Valev Kaska.

* Eesti Televisiooniski peaks olema riigikaitsele saateid, mis ei näita üksnes paraade, vaid on suunatud ajaloo paremale tundmaõppimisele. - Tarmo Loodus.

* Eesti ei saa endale lubada kasvatada ametnike põlvkonda, kes ei austa oma riiki, samuti oleks vale koolitada euroametnikke. - Tõnis Lukas

* Kaitseliidu Sakala Malev kuulub teist korda välja rivilauvõistluste noorkotkastele /esimene kord oli 27. mail 1940/.

* Kui pronksõdur jäetakse Tõnismaele vanale kohale, on see eesti rahvale väga solvav kommunismohvrite rüvetamine.

* Keel ja meel pole pelgalt riimuvad sõnad. Kes pruugib ohtralt võõrsõnu, see on epu, mõttelagge või vilistab meeleaga oma rahva kultuurile.

* Eestis on linn, kus tänaseni pole oma Vabadussõja sammast. See linn on Viljandi. - Eesti Muinsuskaitse Viljandimaa Ühendus.

* Valev Kaska kaudu on 23 Viljandimaa noormeest oma okupatsioonivägede piletit ära andnud, järgides Jaak Pihlaku avaldust.

* Viljandimaa tegutseb juba 10 aastat edukalt Noorte Kotkaste ja Kodutütardes Sõprade Selts.

* Noored Kotkad 70 aastat vanad. - Viljandi

* Viljandis jälle võidupüha. /1995. aastal üritas Sakala malev võidupüha tava taastada, kuid pörkas linnaametnike üleolevale ükskõiksusele. Keegeki polnud võidupühast kuulnud ega lugenud. Mähe tegi oma jõududega, mis võis, ja väike rahvapüüdi sai peetud.

* 1000 aastane Ungari andis Enn Tartole ordeni /levitas 1956. aastal Ungarit toetavaid lendlehti/.

* August Jalak (95) ja Sakala malev.

* 17. septembril tähistati Elvas Vabadusristi päeva.

* Külal Rootsi Kaitseliidul. - Mati Mumm.

* Poistelehe vajadus on suur. -Ants Sild.

* Lahkus viimane Vabadusristi kavaler Karl Jaanus.

* 29. septembril avati Valgas Piirivalve muuseum.

* 3. detsembril avati Valgamaa malevaste staabi sealnal kin-mjr Orasmaa mälestustahvel.

* Koolilapsed Vabadussõja paikades, k.a. Lätis.

* Vabadussõda ja Võrumaa. - Valdur Raudvassar.

2001

* Kuidas Karl Lüüs oleks Harjumäele Vabadussõja aumamba ehitanud.

* Tartu maleva ajaloo.

* Kodutütred presidendi vastuvõtul.

* Kus on Põlva maleva juured?

* Edvard Radzinski teos Stalinist. Tutvustus.

* Tänaused kaitselehtlased, tunnased vangid. -Valdur Raudvassar.

* Valga Isamaalises Kasvatuse Püskesotsioon tänab Lõuna-Eesti malevaid koostöö eest. /Piirivalve muuseumi ametlik nimi/.

* Ühiskond vajab suurmehe /lugu Mannerheimist/.

* Ülevaade Viktor Suvorovi „Puhastusest“ /ehk Stalini kõrgematest võimukandjatest/.

* Kes on Alfred Käärmann?

* Punaohvrite mälestussambad Viljandimaa. -Raivo Asuküla.

* Noorkotkad Piilistvere murekangrul.

* Kaitseliidu koht sõjaeelsete seltskonnas.

* Admiral Johan Pitka mälestusmärgi avamine. -Rein Kikas.

* Sõjasuvi Võrumaal 60 aastat tagasi. -Valdur Raudvassar.

* Valga maleva tekkelugu. - Meelis Kivi.

* Kaks kuud poliitvangide omavalitsust Norilskis. -August Puuste.

* Villis Lindmäe tuli Läänest kodupaika tagasi - 50 aastat hiljem.

* 9. märts 1944.

* Kuidas Eesti peab meeles oma vabadusvõitlejaid? Loodustele tuleb au anda. -Mart Niklus

* Miks me 1939/40 vastu ei hakanud? -August Puuste.

* Miks me oleks pidanud 1939/

* Eilsed noorkotkad - tänased Kuperjanovi pataljoni sõdurid. -Jüri Valtin.

* "Rohepea". Avo Susi groteskne seiklusromaan Vene punaimpeeriumi avarustest.

2002

* Vajame Vabadussõja, mitte vabaduse monumenti.

* Kuperjanovi partisanipataljoni asutamisest. - Ülo Pärn

* Jaan Sootsil, Andres Larkal ja Johan Undil märis sünnipäev.

* Jüri Kuke mälestuskonverents Tartus.

* Jalgsi 600 km läbi Baltikumi /protestimars/. - Ralf Kaup.

* Kõnditavad kaitselehtlaste massimõrv Siberis. -Kaupo Deemant.

* Lugu Peeter Suure testamendist.

* Eesti suur sõber mjr Bertil Lennerman 70.

* Kaitseliidu vanim malev Sakala 85.

* Eesti sõjaväe must ingel kinimjr Richard Tomberg.

* Mälestuskivi Aleksander Tõnissonile.

* Tund aega tõde ja õigust. Film Enn Tartost.

* Taarausust ja maausust. -Ahto Kaasik.

* Jaak Kämer 110 /Sakala maleva kaitselehtlane, maailmameister laskmises/.

* Eakad noorkotkad ajalooaika: KGB keldris, soomepoiste muuseumis Äksis.

* Kui ülbust asendaks üllus ehk rõõvitud alad tagastatakse.

* Enn Uibo - mastimännid on sirged/ ka murtult lamades maas /Mordvas surnud luuletajast/.

2003

* Ella Lillak-Kallas 100/noorkotkaste juht, tuntud dirigent sõjaeelsetes Eestis/.

* 9. märts 1944.

* Kuidas Eesti peab meeles oma vabadusvõitlejaid? Loodustele tuleb au anda. -Mart Niklus

* Miks me 1939/40 vastu ei hakanud? -August Puuste.

* Miks me oleks pidanud 1939/

• Mati Mumm

• Valdur Raudvassar

• Mart Niklus

40 vastu hakkama? -Mart Laar.

* Okupatsioonide muuseum avatud.

* Scoutspataljoni loomisest taassünnini. - Erik-Herbert Pinka (kol-ltn Friedrich-Karl Pinka poeg/.

* Soome raadiolureest Talvesõjas ja Jätksõjas.

* Mälestuskivid Valga maleva pealikele kol-ltn Joann Hiiobile ja kol-ltn Hugo Kulbokile.

* Riigikaitseõpik valmis.

* Artikkel 5 ehk üks kõigi, kõik ühe eest.

* Põlvamaa tähistas kol Oskar Kurvitsa 115. sünniaastapäeva.

* Valgeristi I klass Enn Tartole.

2004

* President Päts Martti Turtola käsitluses.

* Viljandi sai pronksratsanik Laidoneri.

* Ajalookonverents „Balti apelliiga Europarlamentil“.

* Lotta Svärdi ühing.

* 60 aastat Keila lahingust, Karjala Kannase lõplahingutest.

* Kõo valla mehe kol Hans Kalmu haulal Jyväskylä.

2005-2010

* Tori kiriku taastamisest Eesti sõjameeste mälestuskirikuks.

* Filmi „Nimed marmortahvlil“ mõju noortele.

* Aleksandr Solženitsõni teostest „Rusudes Venemaa“ /Meie kõrgem võim - need on seaduslikud vargad/.

* Mälestuskivi Petseri maleva pealikele Hugo Ploomipuule. -Valdur Raudvassar.

* 15 aastat Eesti Kongressist, 15 aastat Kaitseliidu taastamisest. - Enn Tarto, Kaitseliidu auliige.

* Viljandimaa ohvitseride sünnikohti otsimas /Viljandimaalt pärineb 10 Eesti kindralit/.

* Mõeldes 14.juunile, Eesti lei-

• Enn Tarto

• August Puuste

napäevale. - Raivo Kalamäe / peab vajalikuks tõlkida meie hisisajaloo sündmuste käsitluses suurtesse keeltesse/.

* Kolõma, Kolõma, / imeline maa/ kaksteist kuud on talvekuud/ suvekuud on muud.

* Venemaal toimub ersa ja mokša rahvaste genotsiid.

* "Saatuskaaslasted", raamat Endiste Õpilavabadusvõitlejate Liidul /Aastatel 1945-1955 arreteeriti par 58 põhjal 657 noort. Vastupanijaid oli muidugi rohkem/.

* Kuidas Rootsi baltlased välja andis. - Jaan Sepp.

* 15 aastat veresaunast Leedus.

* Vabadusvõitleja Leopold Vahtara teened on väärtiselt hinnatud. Vello Jaska

* 50 aastat Eesti Noorte Maleva loomisest/mitte ehitusmalev, vaid põrandalaune koolipoiste vastupanurühm/. -Enn Tarto.

* Pitka vääril mälestamist /mälestushüsi Alansi külas Harjumaal/.

* Porkkala kaudu käis vilgas luuretegevus.

* Kiri Tel-Avivist /"... lugeja, ära unusta, et natside võimule tuleku aastal oli juba Eesti idanaabrid poolt mõrvatud 10 miljonit süütut hinge"/.

* "Nõukogude okupatsiooni poolt

tekitatud keskkonnakahjud".

Anto Raukas, 2006 /okupatsiooni lõpu oli Eestis 1565 sõjaväeobjekti, nende all 87 000 ha maad/.

* Kui Kuriliid tagastatakse. - Prokarelia.

* "Stalin. Punaste tsaari õukond". Simon Sebaga Montefiore /tutvustus/.

* Ageeda Paavel puhastas pronksmehe platsi, lastes 60 aastat tagasi õhku Tõnismae puust aumamba.

* Vastupanu ja represseeritute olukord 1955-1985. -Enn Tarto.

* Kuidas me kommunismivanglalt lamutasime. -Kalju Mätk.

* Georgia, Gruusia.

* N Liidu tuumasõda oma rahvaste vastu. - Marju Toom

* Argadele süüitatakse näkku /koond Valga ajalooapäevades/.

* MRP, Balti Apell, Balti kett... just sellises järjekorras.

* Kaitseliidu taastamisest 20 aastat /konverentsist Järva-kandis/.

* Lugeja ärku arvaku, et viimased aastakäigud on hõredamad, kuna märksõnu on vähem. Teemad lihtsalt korduvad või varieeruvad ja lehe pind kõike ei mahuta.

Ennuksemäe punker paneb meenutama metsavendi

13. novembril avati taas Viljandimaal Tarvastu vallas Ennuksemäe metsavendade punker. Hoolimata vihmasest ilmast ja kohati raskelt läbitavast metsarajast oli kohale tulnud üle saja inimene. Sakala maleva kaitseliitlased ja Tarvastu valla juhtkond mängisid maha Ennuksemäe lahingu, mis tegelikkuses leidis aset 21. veebruaril 1945. Kohal oli vanu inimesi, kes omakandi traagilisele sündmusele olid tunnistajaks lastena. Matkelahingule järgnes matu: punkeri taastamise käigus oli veel välja tulnud langenud luid, mis maeti väikeses kirstus kirikuõpetaja talitusel sinna samasse Ennuksemäele. Suur puust rist jääb tähistama kõiki selles paigas langenuid. Sõnavõtnustes ütles Tarvastu vallavanem Alar Karu, et nüüdset peaks Ennuksemäe jääma kohustusliku osana koolide õppetöösse. Lapsed saavad siit elamuse, mis aitab toimunut selgemalt mõista. Autodega siia ligi ei pääse ega peagi pääseda. Kuivema ajaga on koht turistidele mõneloometise matka järel kättesaadav, grillihajud ja –peod siia ei sobigi. Viljandi Muuseumi direktor Jaak Pihlak võttis temale omaselt

kokku hilisajaloo valupunktid ja rõhutas, et metsavennad Ennuksemäel nagu mujalgi Eestis polnud bandiidid, vaid enda ja oma rahva ellujäämise eest võitlejad. Sakala maleva kapteni Paistu kirikuõpetaja Raivo Asuküla tuletas rahvale meelde, et siin langenute sugulased, kaitseliitlased ja teised julged inimesed kaevavad 1993. aastal Ennuksemäe punkri kohta lahti ja matsid leitud seitsme inimese säilmed Paistu kiriku juurde. Senise haua kohale aga püstitasid tugeva puust risti. Asuküla sai hoiatuse ja telefoni teel ähvardusi, et ta bandiitide lugu ei tõrgiks. Ähvardustest muud teoks ei tehtud, kui vaid lõhuti punkri kohale paigutatud rist. Vastutulelike inimeste ja asutuste abil püstitati seejärel Paistu kiriku ette mälestussammas pressiseeritutele, k.a. metsavennad.

Ennuksemäe punkri asukoht olevat reedetud. Meie rahva hulgas on kahjuks olnud argu, saamahimulisi või kommunistlike propagandast lollituid, kes on nõustunud oma rahvuskaaslasti, tihtilugu omaküla inimesi isegi tappa. Kui okupant 1999ndal algul oma kohvreid pakkis ja tankid idapoolsetele

rongidele laadis, muutus kaaskoosolekuil äkki jalgealune tüliseks. Hirm tasumise ees, viha ja jõuetus panid neid veel oma ohvrite riste ja mälestusmärke rüvetama (nt Kautlas, Sinimägedes, Vaivara vanal surmuajal jm). Mõni küüditaja on ka kohtu alla jõudnud. Mõnedki loodavad vaikselt oma loomuliku surma läbi pääseda avalikust põlgusest. Kogu tragöödia põhjustaja N Liidu õiglusjärglane Venemaa kardab peale avaliku põlguse veel kahjutasude nõudeid. Ennuksemäele rajati punker 1944. aasta sügisel, mil sõjast laastatud Eestis käis järjekordne puhastus. Kartsid kõik, eriti pidid hirmu tundma need, kel Saksa sõjaväe või Omakaitse märk küljes. Punker ehitati suure liivakünka sisse rebasuru moodi kahe väljapääsuga. Punkeris võis elada kümnekond meest või rohkemgi. On räägitud, et punkri läheduses peideti kaks lennukipommi, mida sai lõhkema panna punkerisse viivate traatide abil (Kaitseliitlase Heino Varese arvates pidi traadid tõmmates plahvatama käsigranaat, mis omakorda detoneeriks pommi). Maasse kinni külmunud traatide tõttu aga pommid ei plahvatanud.

Reetmise tõttu punkri avastanud NKVDi õnnestus pääseda punkri sissepääsu juurde ja teha sinna tuli. Tõmbetuul viis suitsu punkerisse, mis sundis mehi astuma lahingusse. Kuuetunnise tulevahetuse järel punker vallutati, surma saanud metsavennad loobiti purustatud punkerisse, kuhu heideti veel granaate, nii et ükski laip ei jäänud purustamata. Haavatuna vangi langenud Arved Kull, August ja Meeta Ronk saadeti

Siberisse. Lahingus said surma ning heideti punkerisse Paul Olep, Karl Tiik, Evald Sova, Jaan Sova, Peeter Mallene ja koolipoiss Kristjan Aleksander. Ühe langenu nimi pole teada. Arvatakse, et punkeris sai surma ka üks naine. Langenuid ja veriseid punaväelasi vedanud regeid nägavalt mitmed kohalikud.

Tarvastu vallavalitsuse algatusel ja osatühingu Aves Ehitus jõul ning Leader programmi

abil valmis u 30 m tunnel ning selle keskel pliidi ja lavastitega eluruum. Taastamisel püüti võimaluse piires järgida kunagist punkrit, mis oli 48 aastat hauaks seitsmele eestlasele. Punkerit taastamise ajal raiuti sisse Ennuksemäele viiv matkarada, millest mõned raskemad kohad kaetakse eespidi laudisega. See rada ei tohi võssa kasvada.

Priit Siila

Noorte vastupanu nõukogude okupatsioonile: uuritud ja uurimata teemasid

Ettekanne Julius Kuperjanovi mälestuskonverentsil 8. oktoobril Tartus

KÕIGEPEALT: ajaloo, lähiminekusi seda enam, pole kunagi lõplikult läbiuuritud teemasid. Ent lähiminekusi on alati mõni täiesti valge laik. Peale nende ka mõningane hulk vaid riivamis puudutavad. Nõnda on ka Eesti noorte vastupanuga. Ja kindlasti on see vaid väike osa kogu rahva vastupanust.

Hiljuti ilmunud ajalooramat "SÕJA JA RAHU VAHEL" II KÕITES on alapeatükk vastupanust nõukogude I okupatsioonile Viktor Niitsool – seega 1940–1941.

Järgmist vastupanuperioodist Nõukogude Liidu okupatsioonile annab ülevaate Udo Josia koostatud „SAATUSE-KAASLASED“ – käsitluse all aastad 1944–1954.

Juba enam kui tosin aastat tagasi ilmunud Viktor Niitsoo raamat „VASTUPANU 1955–1985“ on peaaegu okupatsiooni lõpuni kõne all ka noorte vastupanu. Perioodid lõpliku oma võimu lõpuaastatel varjas KGB oma tegevust noorte vastupanu mahasurumisel ja kõrvalekanaliseerimisel süüasju miilitsale uurida andes ja noori kriminaal-, mitte poliitiliste kurjategijatena käsitledes. Sellest on võimalik lugeda Indrek Jürjo viimases Julgeolekukomitee aruannete publikatsioonis.

Juba sellest lühikesest loetelust nähtub, et ÜLDIST KÄSITLUSTU POLE ja et nii SAKSA OKUPATSIOONI aegne noorte tegevus või tegevusetus ning NÕUKOGUDE VÕIMU VIIMASED AASTAD Eestis–1986–1990 on puudutatama või nende võib leida ainult vihjeid.

Neid vihjeid ja kilde olen püüdnud leida ja konkretiseerida eeskätt mälestusteraamatutest. Leide on peamiselt

repressioonide kohta. Neid on ka Tõnis Mägi meenutuste lehekülgedel teoses „MÜMATA NAER“ (Tallinn, 2006). Kuid võib ka öelda, et just see raamat konkretiseeris uue arengu noorte vastupanu. Nimelt pärast nn Hruštšovi sulaaega 1950ndate aastate lõpul 1960ndate algul algas noorte vastupanu täiesti uus ajajärk. Raudse eesriide pisikeste pragude kaudu jõudis N Liitu uusi moevoolu küll rõivastuses, küll soengute vallas, aga peamine, siia poole jõudsid ka uued voolud muusikas.

Võib väita, et just muusika ja igasuguste muusikategemisgruppide näol arenes vastupanu nõukogude elulaadile, vaele ja silmakiirjalikusele, mis olid okupatsioonialuse elu paratamatud osad.

Marju Lauristin kirjutas sotsiaalteadlasena ajakirjas „Keel ja kirjandus“ 2008.a. 1–2 numbris: „...Vastuseis režiimile avaldus pigem kultuuri kui poliitika kaudu“ //K 289, Punane, ja sinine, 2010/. Julgen väita, et neist kurjuse ja võõrõrjudest ei saanud täiesti vabaneda küll keegi, oli ta siis kabalakütja, punkar või professor, kuid neid endast ja teistest eemale tõrjuda siiski juba sai, olemata metsavend või avalik teistimõtleja.

Vello Salumäe oma raamatus „ROCKRAPSOODIA“ ütleb: „Ühiskonna areng viis mõõdapärase matult täiesti uue fenomeni – NOORSOOKULTUURI SÜNNINI /minu esiletõste. Ü.O./“. Uus kultuurivorm ei olnud sotsioloogia seisukohalt lihtsalt meelelahutus ja vaba aja veetmine, vaid sellega liitus tubli annus mässumeelset vanema generatsiooni positsioonide ja väärtusmaailma vastu“ (lk14).

1950ndatel ja hilisematel

kümnenditel sündinud põlvkondade mälestused on veel avaldamata, peale üksikute erandide.

Kui pärast sõda sündinute kohtuliku karistamise aluseks sai sageli huligaansussüüdistus või oli vastupanu leidnudki väljenduse ühiskonnavaastas käitumises – autode ärandamises või vene rahvusest eakaaslastega kaklemises näiteks, siis hilisemal ajal kasutati ühest küljest jõhkramaid meetodeid, teistest küljest aga psühholoogilisi arendatuid võtteid. Nii pandi noori mistahes põhjusel vahistamise puhul küll mingisse elarestimaj- ja tõeliste kriminaalide hulka või suleti koguni suguhäiguste dispenserisse, kus samuti võis olla tolle aja kohta väga eriliste kalduvustega kaaskambrilisi. Ja küsimus pole hoopiski ainult kaaskambrilistes – võimule oli tähtis diskrediteerida mistahes kombel need, kellel oli eakaaslastele või ka laiemale publikule mingisugune ametlikust erinev mõju.

Mõne aasta eest oli ajakirjanduses üsna mitu artiklit „monumendisüütajatest-huligaanidest“ (Bötker jt). Peaaegu täiesti tundmata on mõiste PROFÜLAKTEERIMINE sisu. Muidugi muutus see läbi aastakümnete, ent sellega hististatud on teada vaid umbes 80, samal ajal kui ühe arhiivifondi (Julgeolekukomitee ja sõjakomissariaadide kirjavahetus, kõigest 4 aasta kohta) vastavate toimumunumbrite järgi otsustades võib arvata, et neid võis olla 500 ringis. Kauga aega oli kindlat teada vaid 3 profülakteerit. Need olid omaaegne noorluuletaja Sven Kreek, kes profülakteeriti juba varsti pärast sõda mingi vastupanuavalduse pärast Emmaste koolis. Aastakümneid hiljem

olevat ta teinud suitsiidi Tallinna Keskvangla haiglakambris, kuid profülakteerimise kohta on säilinud märke kriminaaltoimiku arvestuskaardil Riigiarhiivi Filiaalis omaaegses Siseministeeriumi kartoteegis. Teine on Ülo Nugis, kes enda profülakteerimist tunnistas ühes Eesti Raadiotele antud intervjuus. Ta ei öelnud, milles protseduur seisnes. Kolmas on kunagine Eesti Televisiooni Muusikasaadete peatoimetaja Avo Hirvesoo, kes sellest, kuidas teda Võru koolipoisiveas KGB põõningul kuuma raudhaju taga joomata ja soolalagaga toites hoiti, on kirjutanud raamatus „Kõik ilmaltaan laiali“. Viimane mõjutuvahend on küllap siiski ainult üks kümnetest, mida kasutati aastakümnete kestel. Profülakteeritute toimikuid Eestis teada ei ole, ilmselt viidi need siit lahkuks kaasa – tollal oli enamik töödelduid ju veel asjalike inimeste ees, neid oli võib-olla vaja pigistada. Aga praegu võiks elusolevaid kunagised profülakteeritud välja rääkida kõik selle protseduuriga seoses oleva – ka värbamiskattsed, mida KGB ei häbenenud teha ka ainult 13-aastastega. Selle kohta olen lugenud KGB aruannetest, millesse õnnestus illegaalne pilk heita, enne kui arhiiviseadus vastu võeti. Täiesti uurimata on vastalaste noorte AJATEENISTUSSE SAATMINE. Et seda kasutati, on vaieldamatu, vihjeid on piisavalt, kuid dokumentaalset ainet vaid näputäis. Igatahes mitte-eeslastest huligaansuse (eriti kakluste) eest kohtulikult karistatuid saadeti sageli aega teenima sise- ja desantsvägedesse – ju varakult arenema hakanud vägivaldse loomuse kasulikkuse tõttu.

Aga mis sai näiteks Tallinna „Lihamässu“ osalistest? Kuhu pärastõngusse neid teenima määrati, kuidas karistati või profülakteeriti? Kelleltki pole kuuldud olnud ei kippu ega kõppu.

Kuidas on VÕIMALIK NII-SUGUSEID ASJU UURIDA, kui mitmesuguseid toimikuid Eestis pole?

Toimikuid pole, kuid dokumente võimude talitamisega kohta on küll. Iseasi, et nende leidmine ja kasutamine nõuab aega, raha ja kutseoskusi. Asjas-sepuutuavad dokumente on kõikide tasandite komsomolkomiteede, miilitsaorganite, haridusasutuste ja Nõukogude armee arhiivisäilikut. Hoolimata kõikidest puhastustest ja arhiivide säilitusvaliku nappusest on ajaloo probleemide uurimiseks alati jäänud säilikuud. Uuritakse ju ka keskaja ja renessansiajast elu-olu, nagu see oli sajanede tagasi, nendel teemadel on eesti keelde tõlgitud väga mitmesuguseid raamatuid. Aga kirjapandud mälestuskilud, kirjavahetused, ka kõige intiimsemad, on väärt tunnustused, mida tasub säilitada ja asjatundjate kätte usaldada, et mineviku paremini tunda.

Kõik see puudutas vahetult vastupanu ja repressioone. Ent on nõ JÄRELDUVAID TEEMASID. Kuidas REAGEERIS ÜLDUSUS – st noorte sõpruskond, sugulased, külad, linnade elanikud noorte karistamisele? Mida tegi võimud, et saavutada õigustust oma karistuspoliitikale?

Laialdane teema on nn JÄRELREPRESSIOONID. Nendest on olnud juttu, aga süsteemseid uurimisi pole mulle teada. Kuidas õnnestus karistatuid hiljem hariidust, tööd, eluaset kodupaigas saada?

Veel kord rõhutan, et on aeg neid minevikuasju KUTSE-OSKUSTE TASEMEL uurida. Ajakirjanduses, ka raamatutes on juba ilmunud eestilusi, milles on esitatud järeldusi, mis otseselt kordavad KGB versioone: nii, nagu need toimikites säilinud. Ent kas võib vastaspoole – aga seda ju KGB oli! – seisukohati ilma igasuguse kahtlusega tõeseks pidada? Ajaloolaste üheks õppeaineks on allikakriitika. Selle igahetkeliseks valdamiseks on vaja nii teoreetilisi teadmisi kui ka praktikast – lühidalt, oskusi näha huvitatust ja võltsinguid, mis võivad olla vägagi keerulised. On vaja teada ka käsitleva dokumendi kohta uuritava ajastu praktikast, SAAB OMA PÄRASED. Oma perekonna lugu, enda elulugu, seda puudutavad dokumendid, igasugused paberid, ka esemed, millel mingi emotsionaalne väärtus – kõik see on mälulosa. Inimlülades on suurem osa ajaloo tegelikkusest, kui seda kunagi kirja panna suudetaks. Ja praegu on nii audio- kui ka videosalvestuse ajastu. Miks mitte laialdaselt kasutusel olevaid seadmeid tarvitada ka tulevikus ajaloolaste heaks?

Küsimused ja teated palun saata: ylo.ojatalu@mail.ee või tavapostiga: Süstite 48-2, Tallinn, 13420

Ülo Ojatalu

Hea eestlane kodumaal

Ära jää ootama, et Kanada jõuluvana kingiks sulle „Võitleja“. Mine lähemasse postimajja ja telli „Võitleja“, mis maksab vaid 75 kr aastas. Vanad võitlejad üle maailma, kes oma ametustega seda lehte üleväl on hoidnud, on lahkumas ja noortel on aeg astuda asemele.

Oma Maa senised luuejad, tellige julgelt „Võitlejat“. See kannab sama meelt ja sõna, mida olete harjunud lugema oma lehes.

Viimane sõna Ants Sillalt

RAHVUSTUNDE TUGEVDAMISE SÕNUM

Johannes Aaviku, laiemale avalikkusele tuntud keele- ja kultuurilise loomingu autor, sünnipäeval (8. detsembril) on põhjust veel kord meenutada tema publistikat ja kirglikke üleasutusi. Teda paneb muretsema eestlaste väimne hõredus, hoolimatus ja ignorantsus uue ning eesriidliku suhtes.

„Pyyete loodus, nõrgemate kirkude, võiks öelda koguni igasuguste kirkude nõrkus, teatav ükskõiksus on iseloomulik joon praegusele keskmisele eestlasele, niihästi lihtrahvas kui haritlasele, niisugust massi kui kõrgemais valitsusringkonnas“. Nõnda kirjutab Aavik I Rahvusliku Kasvatuse Kongressi eel 1927 aastal ja arvab hädade põhjuseks olevat rahvustunde nõrkuse.

„Pääliskaudsus yhes tahtjõu nõrkusega /---/ on seepärast meil Eestis annud rea kõik-sugu pahesid: igasuguse lo-

devuse, nõrga kohusetunde, kuritegelikkuse, kergemeelsuse, ükskõiksuse yldhuvide vastu, tõusikliku edvistamise, pillamise, kergatsliku laiatamise ja yhekylgse, liialmeineva lõbukuultuuri ja kõik muud pahed, mis eesti rahvust praegu vaeavad.“

Meenutagem, et Aavik kirjutas neid ridu ajal, mil omariiklus toibus pärast kommunistide 1924. aasta mässukatset, taasasutatud Kaitselehti sisendas rahvasse iseleemise kindlustunnet, intelligents astus emakeelsele ülikoolile toel rahvusliku kõrgvaimuse tõusulainesse ning saja neljakümne tuhande talu mürsdid ennastunustavalt tööd maainimesed.

Kas Aavik oli hull, haige närvikavaga tegelane, kes nägi tonte ja kahtlasi varje sealgil, kes neid keegi teine ei näinud? Või hoopis tundliku naturaali ja laia silmaringiga, paljusid keeli valdav, erinevates ülikoolides ja riikides õppinud ning õpetanud rahvuslane, kes selgelt tajus, missugust

mehisust, kangelaslikkust ja vaprust nõuab ühe väikerahva riikliku ja kultuurilise iseseisvuse, sealhulgas tema keele arendamine, kindlustamine, kaitsmine ja säilitamine? Kindlasti oli ta viimane. Ehkki mõjus mõnikord tõepoolest ka veidralt, olles oma rahvuslike kirega kui vox clamantis in deserto – hüdja hääld kõrbes. Tuimad, rahvustundetud ja loiid ei saanud temast aru. Aga jätkus ka neid, kes aru saada ei kavatsetud ega tahtnudki. Sest see polnud nende huvides. Ühis- ja üldhuvid aga ei läinud säärastrate tegelestele korda... Kas saame väita, et midagi niisugust pole kordumas?

Riikliku iseseisvuse taastamine kahekümenda aastapäeva eel pole asjata oma mälest läbi lasta mõtteid, mida muremehed enne meid on mõtelnud, hingevalusid tunda, mida rahvuse tuleviku nimel võideldud on tundnud. Olgu see Aaviku meenutuseks presidendil poolt algatatud SÕNAUSE konkursi või

muud rahvustundelised tegevused – neisse kõigisse on vaja suhtuda kaasaalamise, kaasanimemise, kaasaaharuse kirega. Sest juba vanad roomlased teadsid – verba docent, exempla trahunt – sõnad õpetavad, eeskujud kisuavad kaasa! Head eeskujud, kelle sõnad (või kelle poolt loodud uued sõnad!), on rahvust kunagi kaasa haaranud, peaksid meid ka kriitiliselt mõtlema ja enesekriitiliselt tegutsema panema. Mõlemat on väga vaja. Sest mõlemisse on kätetud rahvustunde tugevdamise sõnum.

METS JA VIILJAPÕLLUD VÕSA JA

UMBROHU VASTU

Oma Maa eelviimases numbris küsib Valdur Raudvassar – kas üldse on tänapäeval rahvuslikku kasvatust vaja? Ja vastab: „Aga nagu varem, nii ka tänapäeval kasvab

iseenesest vaid võsa ja umbrohi. Kasutuskölblik mets ja viljapõllud, mis suudavad toita paisuvat inimkonda, kasvavad vaid kasvatades, s. o. inimese sekkudes loodusesse. Kasvatamist ja harimist vajavad ka kultuurirahvad ehk rahvused. Seal, kus lõpeb kooli, kiriku ja kultuuri mõju, algab tagasilangus metslusele, täpsemini uutmetslusele, mis on ohtlikum algupärasest barbaarsusest“. Toodud lõigus esinevad tähendusrikkad sõnad võsa ja umbrohi. Jättes kõrvalde selle, kui umbrohtunud ja võsakaasunud Eestit praegu on, ei saa üle ega ümber vaimsest võsastumise ja hingema umbrohtumise teemast. Kust küll see mõtteline maltsameri ja mentaalne mädasoo oma alguse on saanud, küsivad ahistuse ja hirmuga? Aga eks ikka sealt ja sellest ajast, mil tapeti talupoeg ja tema asemele ilmus nomaad Sarmaatia lagendikelt, kellele mõisted kasvatamine, harimine või mets ja viljapõll olid ja on tänapäevani tundmatud. See, et meiegi vajame rahvus-

likku kasvatamist on ilmselge. Aga paratamatult kerkib küsimus: kas meie kohustus on ka nomaadi rahvuslikult kasvatada... kui ta kord juba siin on ja ära minna ei märka? Ning kes konkreetselt peaks sellega tegelema? Kas pärast talurahva totaalset tõurastamist ja esivanemate tarkuse tapmist on eeliline kaasata vaimse uuenemise protsessi need, kes on metslusest vaid barbaarsusse jõudnud roomata ja nüüd ette kujutavad, et kultuur ja rahvuslik kasvatus ongi vaid väline nähtus – paaden ehk taara, mida saab vahetada, ära müüa või nagu vana kasukat puhapidi pöörata, et siis sellega – publikut ära pettes - uues ja veelgi ilgemas näitemängus esineda? Selles on küsimus. Ja väga põhimõtteline küsimus.

Täna Raudvassari sisuka sõnaseade ja teksti eest, mida olete harjunud lugema ja mis jääd meenutama senist kaitsetahte ja rahvusliku kasvatusaialehte Oma Maa.

Priit Silla vastab Jaanika Kressale, Oma Maa peatoimetajale aastal 2000

Missugune ajaleht oli Kaitseleht Lõuna-Eesti malevate häälekandja Oma Maa? Milliste lootustega see leht loodi ja kuidas kujunes tema saatus?

Oma Maa ei tekkinud tühjale kohale. Sakala malevas oli sõja eel nimetamisvärre kirjastustegevus: anti välja „Kaitselehtlase käsiraamat“ (1919), „Jalgväe rivi määrustik“ (1920), ajakiri „Eesti Kütt“ (1921-1923), „Tarkusi noorkotkastele“ (1935) ja ajaleht „Sakala Maleva Teataja“ (1928-1940). Sama joont püüti jätkata 1994.aastal, mil Harry Vilumaa püüdis taastada „Sakala Maleva Teatajat“. See töö katkes Harry Vilumaa lahkumise järel maleva staabist samal aastal. 1998.aastal avaldas malev „Kodutütre ja noorkotka lauluvara“, mille oli koostanud Kalju Laanemets. 1999.aastal ilmus kaheksa numbrit ühemeheajakirja „Isamaa Auks“, mille pani kokku Vello Luide. Kolm nimetatud meest olid kunagised noorkotkad ja ka noorkotkuse taastajad tänapäevases Eestis.

Oma Maa kord oli jätkata maleva senist kirjastustööd, st püüdi virgutada eesti rahva peremehetunnet, isamaalust ja kaitsetahtet. Viie Lõuna-Eesti maleva ajaleht kujunes pisut Sakala-keskseks, sest teised kirjasatjad ei olud just eriti püüdnud. Algu ennustati lehele kuni kolme numbrit ilmumist. Asjasse polnud usku. Lehe puuduseks oli vähe informatiivsus, ilmus ju vaid kord kuus. Seda mõõda, kuidas Kaitse Kodu tugevnes, langes informatiivsus Kaitselehtu asjus tema õule. Oma Maa hooleks jäi isamaaline kasvatus, kodanikuks olemine.

Pidasid Oma Maa toimetajana

vastu 11 aastat. Mis oli selle töö juures kõige toreدام ja mis kõige raskest?

Tore oli kindlasti see, et sai avaldada neidki lugusid, mis suured ajalehed olid ära põlanud, näiteks erimeelselt vastupanijatel nagu Enn Tarto, Mart Niklus, Kalju Mätik, Valdur Raudvassar jt. Oma Maa kaudu saavad järeleliidud punaokupatsiooni vastustajatest selgema pildi. Veel sajandi vahetuselgi ei tahtnud Postimees Kaitselehtid midagi teada, kui siis ainult midagi negatiivset või lausjaburad. Tsensuuri meil ju polnud, või oli? Kõige raskest oli kaastööde hankimine oma malevatelt. Kõik selleks kutsutud ja seatud ametikandjad väsisid kiiresti, jäid vaid oma ustavad sõbrad.

Oled ka noortemagister ja kirjutanud mitmeid vabadussõjateemalisi näidendeid. Kuidas on need vastu võetud ja kuidas oled rahul nii Kaitselehtu kui Eestis üldse tehtava isamaalise kasvatusesega?

Olen kirjutanud kümnekond lavapilti, näidenditeks on neid palju nimetatud. Mõeldud on need noorkotkastele, kes neid mängides hakkavad paremini mõistma Vabadussõja ja vabana elamise tähtsust. Neid on siin-seal lavastatud, on kiidetud ja vihast punastades vaikitud. Kõik kooliõpetajad, enamasti mängiti ju kooli pidudel, pole tepts mitte maa sool, vaid on miski muu maad kattev ollu. Kui ametiasutustes rääkida isamaalises kasvatuses, siis pööratakse pilgud endast-mõistetavalt Kaitselehtu poole. Kaitseleht teebki, mis suudab, aga miks teised ei tee? 2010.a. septembris Valgas peetud isamaalises kasvatuses konverentsil

(kus polnud midugi ühtki keskajakirjaniku) tõdeti, et olukord on lubamatult vilets, ning kõik pilgud pöörduvad Haridus- ja Teadusministeeriumi poole. Nimetatud konverentsi on põhjalikult käsitlenud Oma Maa septembris- ja oktoobrinumbris. Põhiettekanded ja järeldused on saadetud asjaomastele ministeeriumidele (mingit vastust pole teadagi saadud).

Oled Oma Maa toimetamise ajal ka Sakala maleva propagandapealik, kas Sa oskad kommenteerida, miks Sakala malev on ennast täielikult distantseerinud Sakala maleva endisel hoonel Viljandis Jakobsoni tänaval asuvas Alfons Rebasa mälestusplaidist? Selle plaadi paigaldanud idapataljonide võitlejad on juba Wallhalas. Kas poleks loogiline, et noorkotkad peaksid nii Rebast kui tema mehi meeles?

Olen endiselt Sakala maleva kaitselehtlane, kellena ka vastan. Küsimus on viidak. Nii malev tervikuna kui noorkotkad- kodutütreid pole Alfons Rebast unustanud, oli ta ju kõigepealt Sakala maleva instruktor. Sellele plaadile on viidud lilli ja temast kui suurimast eesti sõjamehest on räägitud ning kirjutatud. Kui olen kolkanoortele lauale ladunud paarikümend eesti ohvitseri pilti, et arvake, kes on kes, siis alati on ära tuntud Laidoner ja Rebane.

Kui Alfons Rebasa sünnimõõdus 100 aastat, lasi Vabadussõjatele Liit teha mälestustahvli ja soovis panna selle Kaitselehtu Valga Maleva seinale, sest maja, kus Rebane sündis, pole alles. Seda tahvliit aga ei lubatud Kaitselehtu seinale panna,

vaid peideti muuseumi trepikotta. Mis Eestis toimub? Arvan, et see tahvel on Valga muuseumis ajutiselt hoiul. Kui mõõdub pime ja lahmiv fašismijaht, mille käigus teotatakse haudu, rääkimata mälestustahvliitest, saab seegi tahvel oma õigele kohale.

Kaitselehtu ja kaitselehtlastel nõutakse apoliitilisust. Mida see reaalsuses tähendab? Miks pole kaitselehtlasi ega noorkotkaid olnud kunagi näha Sinimägedes, kas see on neile ametlikult keelatud või on selline olukord saavutatud mingi kirjutamata seadusega?

Teadagi tähendab Kaitselehtu apoliitilisus parteipoliitikat. Teine asi on riigi kaitsevõime ja vaenlasi puudutava poliitikaga. Kaitselehtlasi ei ole riigi tingimustele kaitsemise poliitikat. Sinimägedes on nii kaitselehtlased kui noorkotkad käinud korduvalt nii tähtpäevadel kui Põhja-Eesti ekskursioonidel olles. Igal kogunemisel me pole kol käinud, st me pole käinud end näitamas, kuid Sinimägede lahingud ja meie meeste roll nendes on meie noortele hästi teada.

Oled endine poliitvang ja sirge mõtteviisiga mees. Kui Sinu võimuses oleks Eestis midagi muuta, siis mida Sa teeksid?

Laseksin lahti ametnikud, kes ei näe oma projektikaustadest kaugemale, kes peavad isamaalust ehk rahvuslust iganenud asjaks, mis ei vasta tänapäevastele ega euroonüetele. Kui me põlgasime kadakasakslust, siis on põlgusväene ka pajuveneluse ja ärinduslik üleilmastumine. Iga rahva kohus on isendana jätkuda, mitte uppuda roosavahulisse ajavillemere.

Kaitselehtu aastapäev Järvakandis noortele

10. novembril korraldas Kaitseleht Järvakandis, kus organisatsioon 20 aasta eest taasloodi, eeskätt noortele mõeldud Kaitselehtu päeva.

Kell 14.30-17.00 oli avatud Järvakandi kultuurihall, kuhu olid kutsutud ümberkaudsete koolide lapsed tutvuma Kaitselehtu relvastusega, proovima laskesimulaatoril kätt ning osalema põneval matkamängul. Oma tegevust tutvustasid samas ka Kaitselehtu head koostööpartnerid Politsei- ja Püürivalveametist ning Päästetehnikust. Loomulikult pakuti ka sõdurisuppi.

Kaitselehtu päeva lõpetas kell 16.00 Järvakandi kinos tasuta näidatud muugifilm „Detsembrikuumus“.

Kaitselehtu ülima kolonelleitnant Raivo Lumiste sõnul oli igati kohane pühendada Kaitselehtu aastapäev noortele. „Et olla tõsiseltvõetav ja vajalik organisatsioon, peame me ajama kaasas käima ja loomulikult saab seda teha kõige paremini noori oma tegevuses kaasates,“ selgitas Lumiste. Eestis vanim ja suurim jõustruktuur Kaitseleht sai 11. novembril 92. aastaseks.

I maailmasõja lõpuja 11. novembril 1918 lõppes Saksa okupatsioon Eestis, veel samal päeval moodustati noore riigi kaitseks relvastatud kodanike liit - Eesti Kaitse Liit. Sõjaministrile allutatud EKLi ülemaks sai kindralmajor Ernst Põdder, juhatuses esimehes aga Johan Pitka. Kaitselehtu aastapäevauritusi peetakse ka mitmetes Kaitselehtu malevates Eesti eri paigus.

Tanel Rütman
kpt
KL pressiesindaja

OMA MAA

Tellimisnumber 00911

Toimetus	KL Sakala Malev Peetrimõisa 71024 Viljandimaa
Väljaandja	Kaitselehtu Sakala Malev pealik kol-It Ants Kergand tel. 435 5575, faks 435 5579, e-mail: oma.maa@mail.ee
Toimetajad	Priit Silla 528 4734, e-mail: priit.silla@mail.ee Kerstin Käarik 522 1866, e-mail: kerstin.kaarik@mail.ee